

УДК 378.147

Н. В. Замятіна, к.е.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,
м. Чернівці

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТЬОГО МЕНЕДЖЕРА ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

Анотація

У статті досліджено вимоги, які висувають сьогодні до підвищення рівня освіти менеджерів туристичної індустрії. Туризм сьогодні вважається одним із перспективних напрямків соціально-економічного розвитку країни, регіонів, міст, тому виникає необхідність підготовки високоосвічених конкурентоспроможних спеціалістів. Автором розкрито суть понять «компетентність», «професійна компетентність» та наведено власне визначення останнього.

Розглянуто деякі приклади компетенцій світових стандартів і проаналізовано моделі та вимоги освітньо-кваліфікаційної характеристики менеджера туристичної індустрії на прикладі ВНЗ. Автором визначено роль вищої школи у формуванні професійних якостей майбутніх фахівців. Підкреслюється важливість системного управління процесом формування професійної компетентності менеджера туристичної індустрії, що повинно включати декілька компонентів у їх синергетичній взаємозалежності.

Ключові слова: конкурентоспроможний фахівець, менеджер туристичної індустрії, компетентність, професійна компетентність, пожиттєва освіта, світові стандарти компетенцій, управління якістю вищою освітою.

Н. В. Замятина, к.э.н.,

Черновицкий торгово-экономический институт КНТЭУ,
г. Черновцы

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩЕГО МЕНЕДЖЕРА ТУРИСТИЧЕСКОЙ ИНДУСТРИИ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ

Аннотация

В статье исследованы требования, которые выдвигают сегодня к повышению уровня образования менеджеров туристической индустрии. Туризм сегодня считается одним из перспективных направлений социально-экономического развития страны, регионов, городов, поэтому возникает необходимость подготовки высокообразованных конкурентоспособных специалистов. Автором определены понятия «компетентность», «профессиональная компетентность» и приведено собственное определение последнего.

Рассмотрены некоторые примеры компетенций мировых стандартов и проанализированы модели и требования образовательно-квалификационной характеристики менеджера туристической индустрии на примере ВУЗа. Автором определена роль высшей школы в формировании профессиональных качеств будущих специалистов. Подчеркивается важность системного управления процессом формирования профессиональной компетентности менеджера туристической индустрии, что должно включать несколько компонентов в их синергетической взаимозависимости.

Ключевые слова: конкурентоспособный специалист, менеджер туристической индустрии, компетентность, профессиональная компетентность, пожизненное образование, мировые стандарты компетенций, управление качеством высшим образованием.

Постановка проблеми. Професійна компетентність персоналу є одним із найбільш важливих факторів інноваційного розвитку всіх сфер життєдіяльності, особливо це стосується підприємств сфери послуг, зокрема туристичної індустрії. Це зумовлено безпосереднім контактом менеджера зі споживачем.

Сьогодні спостерігається зростання вимог до людських ресурсів, що пов'язано з поглибленням ринкових відносин, структурними змінами і циклічними коливаннями в розвитку економіки. Міжнародний досвід свідчить про потребу формувати нові засади функціонування вищої школи, спрямовані на якісний рівень підготовки спеціалістів, оскільки нині за кількістю населення з вищою освітою Україна займає чотирнадцяте місце серед 144 країн світу [1], а за якістю вищої освіти відповідно до рейтингу QS Higher Education System Strength Rankings Україна посідає 45 місце [2]. Тож виникає необхідність висунути нові вимоги до підвищення рівня освіти майбутніх спеціалістів, зокрема менеджерів туристичної індустрії шляхом накопичення професійно спрямованих знань, вмінь і навичок, загальнокультурного рівня особистості, а також професійної зорієнтованості. В умовах ринкової економіки, стрімких технологічних змін та глобалізації суспільства в українському суспільстві на сьогодні актуальним залишається питання конкурентоспроможності спеціалістів. Саме це зумовлює нашу спрямованість на постановку та розв'язання проблем управління процесом формування професійної компетентності майбутнього менеджера туристичної індустрії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичними засадами слугували праці вітчизняних та зарубіжних авторів у таких напрямках: питання професійної підготовки фахівців у системі економічної освіти (О. В. Антоненко [3], А. Комбе, В. В. Пархоменко [4], Л. Шульман); загальні питання становлення й розвитку туристської освіти (П. Гамбл, В. Лапаж, К. Патлоу, М. Хайвуд); проблеми стандартизації у сфері туристської освіти (В. Сведлов, Г. Кібеді, А. Шаде); питання якості професійної підготовки кадрів для сфери туризму (Д. Банк, Я. Казарницькова, О. Літвінова-Головань [5], В. Любарець, І. Саух [6]).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість праць з даної тематики, значущість отриманих результатів та їх актуальність, проблема формування

професійної компетентності фахівців туристичної індустрії у вищих навчальних закладах залишається недостатньо дослідженою, зокрема відсутня загальна стандартна модель компетенцій, які висувають до майбутніх фахівців.

Формулювання цілей статті. Мета роботи – дослідити професійну компетентність майбутніх фахівців сфери туризму. Для цього ми поставили такі завдання: здійснити теоретичний аналіз літератури з обраної теми дослідження; визначити модель майбутнього менеджера туристичної індустрії та його професійної компетентності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сфера туризму сьогодні стрімко розвивається у світі і посідає друге місце після комп'ютерної та електронної промисловості [7]. Тому прогнозується потреба у висококомпетентних спеціалістах нового формату, які повинні забезпечити відповідне теоретичне та практичне підґрунтя для розвитку даної сфери діяльності в умовах жорсткої конкуренції. Сьогодні необхідно готувати менеджерів до середовища, де обов'язки постійно змінюються, інформація надходить через безліч каналів, а ефективність діяльності залежить від уміння вирішувати низку проблем. Менеджер туризму, керівник турфірми, туроператор не може бути лише фахівцем зі знаннями турів, цін, бронювання та погоди, який займається лише пошуком туристів. Сучасний працівник туристичної галузі зможе здійснювати конкурентоспроможну діяльність за умов глибокого опанування знаннями в галузі економіки туризму, менеджменту, регулювання, правознавства, глобальних інформаційних технологій, володіння декількома мовами та навиками практичної та економічної психології. Крім того, менеджер повинен формувати ефективні міжособистісні відносини, творчо підходити до вирішення проблем, досягати поставленої мети і результатів.

Сьогодні світ швидко змінюється. Зростає обсяг знань та доступної інформації. Надаючи знання протягом п'яти-шести років навчання, неможливо підготувати фахівця для професійної діяльності на все життя. Все частіше зустрічається таке поняття, як «період напіврозпаду компетентності», тобто це така одиниця виміру старіння знань спеціаліста, коли його компетентність знижується на 50%. Причинами цього є швидкий науково-технічний розвиток, поява нової інформації, зміни у зовнішньому середовищі тощо. У деяких професіях цей поріг наступає навіть швидше, ніж через 5 років. Тобто знання, отримані на перших курсах, можуть втратити свою актуальність в момент закінчення процесу навчання. З огляду на це, вирішення проблеми вбачається в переході на пожиттєву освіту, коли базова освіта доповнюється

програмами додаткової освіти у вигляді курсів, тренінгів, майстер-класів, програм підвищення кваліфікації тощо.

Важливою складовою, яка впливає на потенціал менеджера туристичної індустрії, є його компетентність. Розглянемо поняття «компетентність» та «професійна компетентність». Компетентність (від лат. *competents* – відповідний, здатний) – це наявність знань, умінь та навичок, необхідних для ефективної діяльності у певній галузі. О. П. Літвінова-Головань зазначає, що компетентність – це «потенціальна готовність вирішувати завдання з розумінням справи, постійне оновлення знань, оволодіння новою інформацією для успішного використання цих знань в конкретних умовах, іншими словами, володіння оперативними та мобільними знаннями» [5, с. 472].

Н. В. Литвинова визначає компетентність як здібність робітника кваліфіковано виконувати певні види робіт у рамках конкретної професії, домагаючись високих кількісних та якісних результатів праці на основі наявних у нього професійних знань, умінь та навичок [8].

Щодо поняття «професійна компетентність», то С. М. Вишнякова визначає її як «формування на базі загальної освіти таких професійно значимих для особистості та суспільства якостей, які дозволяють людині найбільш повно реалізувати себе у конкретних видах трудової діяльності, відповідних до суспільно необхідного розділення праці та ринкового механізму стимулювання» [9].

А. Л. Бусигіна розглядає професійну компетентність як цілісну системну якість особистості, структурними елементами якої є професійно-змістовний (базовий компонент, передбачає наявність теоретичних знань у межах фаху, що забезпечує усвідомлення змісту професійної діяльності), професійно-діяльнісний (практичний компонент, включає професійні знання і вміння, випробувані в дії, засвоєні особистістю як найефективніші) та професійно-особистісний компонент, який включає професійно-особистісні якості фахівця як особистості, індивіда та суб'єкта діяльності [10].

За визначенням В. С. Безрукової, професійна компетентність – це здібність людини практично використовувати свої знання та вміння, а також усі свої розумові, психологічні і навіть фізичні можливості. Вона включає в себе: спеціальну компетентність (готовність до самостійного виконання професійно-виробничих завдань; вміння оцінювати результати своєї праці; здібність самостійного оволодіння новими знаннями та вміннями) та соціальну компетентність (здібність до групової та колективної діяльності і співпраці з іншими робітниками; готовність приймати на себе відповідальність за результати праці) [11].

Таким чином, професійну компетентність можна визначити як наявність умінь, знань та навичок в їх синергетичному взаємозв'язку та взаємозалежності, сформованих на базі загальної освіти, здатність до їх постійного оновлення, а також особисті якості індивіда, які з набуттям досвіду використовуються під час професійної діяльності.

Важливу роль в аналізі зазначеної проблеми відіграє модель компетенції як теоретична система знань, умінь, навичок персоналу, що забезпечують організації реалізацію завдань менеджменту. Модель уніфікує вимоги до співробітників і створює єдині стандарти для оцінки працівників. Добре побудована модель компетенцій забезпечує життєздатний зв'язок між поведінкою, здібностями та якостями, характерними для індивідуума, і завданнями, які поставлені перед ним на роботі. Розглянемо деякі приклади компетенцій світових стандартів (базові типи компетенцій).

Дослідження, представлене компанією SHL, зводить разом особистісні фактори і фактори умінь для оцінки компетенцій та їх впливу на результати роботи. Використання схеми компетенцій розвиває більш сучасне розуміння факторів, що лежать в основі показників ефективності роботи. Таким чином, співробітники компанії SHL виділили вісім компетенцій, які є головними описовими характеристиками співробітників, це:

- лідерство та прийняття рішень;
- підтримка та кооперація;
- інтерактивна комунікація та вплив;
- аналіз та інтерпретація;
- креативність і стратегічне мислення;
- організованість і старанність;
- адаптація та гнучкість;
- орієнтація на результат бізнесу та дієздатність [12].

Модель S. Whiddett & S. Hoolyforde виділяє такі типи компетенцій:

- розвиток бізнесу (особистий розвиток, генерування й обґрунтування ідей);
- досягнення результатів (планування, чіткість менеджменту, постановка цілей);
- аналіз – робота з інформацією (аналіз і прийняття рішень);
- люди (робота в команді, вплив, керування відносинами).

Модель Society for Human Resource Management виділяє наступні типи компетенцій:

- знання бізнесу;
- персональна дієздатність;
- стратегічний внесок;
- практичні навички та володіння технологіями менеджменту [5].

Однак аналіз моделей компетенцій, запропонований різними вченими, свідчить про відсутність чітко сформованих необхідних якостей майбутнього професіонала навіть на теоретичному рівні. Об'єднавши результати досліджень, можна виділити найбільш важливі компетенції, які висувають сьгодні умови ринку: морально-психологічні, педагогічні, ділові якості менеджера та аспекти його теоретичної підготовки.

Крім того, багато вчених виділяють такі компетенції, що необхідні в сучасному світі, як гнучкість, вміння контролювати агресивність, холоднокровність при великому напруженні, здатність управляти кризою, прагнення завжди бути переможцем та реалізувати кар'єрні плани.

Тож перед ВНЗ постає сьгодні важливе завдання – підготувати спеціаліста туристичної галузі, який би відповідав цим вимогам, тобто сформувати у студентів певний обсяг знань і навичок, які потрібні їм у майбутній професійній діяльності. Однак сьгоднішня система освіти значною мірою спрямована на теоретичне осмислення компонентів професійної діяльності, а не на комунікативний аспект професійної підготовки. У процесі професійної підготовки з менеджменту туризму потрібно застосувати міждисциплінарний зв'язок та оптимально розподілити зміст освітньо-професійної програми (ОПП) і навчальний час за циклами підготовки.

Зміст освітньо-професійної програми за циклами підготовки бакалавра за напрямом підготовки 6.140103 «Туризм» включає три блоки (складено автором за даними варіативної частини ОПП підготовки бакалавра за напрямом «Туризм» у ЧТЕІ КНТЕУ).

До першого блоку належать соціально-гуманітарні дисципліни, які спрямовані на розкриття внутрішнього духовного світу при вивченні людини і особистості. До них відносяться: психологія, історія України, соціологія, філософія, політологія тощо. Опанування цих дисциплін сприяє формуванню у студентів комунікативних вмінь та загального рівня інтелектуального розвитку. Варто зазначити, що для майбутніх фахівців у сфері туризму особливого значення мають знання з психології та етики. Це зумовлено тим, що, як ми вже зазначали, туризм відноситься до сфери послуг та має тісний безпосередній контакт зі споживачами цих послуг. Особлива увага приділяється також вивченню іноземних мов, що сьгодні

також є вкрай актуальним. Фахівці, які володіють іноземними мовами, будуть все більш і більш затребувані з кожним роком.

До другого блоку входять дисципліни фундаментальної, природничо-наукової та загальноекономічної підготовки, до яких належать економічна теорія, регіональна економіка, туристичне краєзнавство, екологія, статистика, географія туризму, інформаційні системи і технології тощо. Їхнє вивчення формує базові економічні знання, уміння та навички.

Третій блок – це професійно зорієнтовані дисципліни, на вивчення яких відводять максимальну кількість кредитів, що становить в середньому 60-70 % навчального часу. До них належать організація туризму, організація готельного господарства, менеджмент підприємства, спеціалізований туризм, економіка підприємства, право, організація дозвілля, організація екскурсійної діяльності тощо. Ці дисципліни допомагають спрямувати студентів на професійну підготовку, сформувати глибокі фахові знання та вміння.

Однак слід звернути увагу на реальні проблеми практичної підготовки спеціалістів туристичної індустрії. Зокрема:

- галузевий стандарт вищої освіти України з напрямку «Туризм» унормовує велику кількість нормативних дисциплін, обмежуючи таким чином право ВНЗ самим вибирати фахові початкові дисципліни;

- існує необхідність розширення циклу гуманітарних дисциплін, які формують фахівця з глибоким розумінням світових гуманітарних, культурних та економічних проблем;

- недостатня кількість предметів, у рамках яких студенти опановували б комп'ютерні системи бронювання і резервування в діяльності підприємств туристичного бізнесу;

- необхідно переглянути міждисциплінарні зв'язки, а також забезпечити плавний перехід дисциплін одна в одну, їх взаємодоповнюваність, що в результаті давало б синергетичний ефект в опануванні спеціальності.

Оскільки управління якістю вищою освітою – це складний і багатогранний процес, то повинна існувати уніфікована система, що постійно координуватиме й коригуватиме процеси управління відповідно до соціально-педагогічних умов сучасності. Обов'язковою умовою є гнучкість, своєчасність та швидка адаптація і реакція на зміни в часі та суспільстві. Отож, упорядкування педагогічної діяльності повинне бути спрямованим на підвищення системи якості вищої освіти.

Системне управління процесом формування професійної компетентності менеджера туристичної індустрії повинно включати наступні компоненти:

1. Вдосконалення стандартизованого навчального процесу через системне застосування: активізованих лекцій (таких, що спонукають до аналізу та зіставлення фактів, доведення чи заперечення суджень, застосування методу «мозкового штурму», спрямованого на розвиток аналітичного мислення та з використанням елементів активного спілкування); науково-інформаційних лекцій (методом постановки питань, суперечок чи діалогу вони покликані висвітлити прогресивні способи добування й використання теоретичних знань з конкретної проблемної теми курсу); кейс-стаді (опис подій, які реально відбулися в певній сфері діяльності для того, щоб спровокувати дискусію в навчальній аудиторії, підштовхнути студентів до обговорення та аналізу ситуації, до прийняття рішень); ігор; участі у навчальних проектах, конференціях, конкурсах тощо.

2. Вдосконалення нестандартизованого навчального процесу: створення реальної лабораторії туризму; організація тренінгів та майстер-класів фахівцями-практиками в галузі туризму; максимальне використання можливостей навчальних дисциплін для проведення практичних занять в умовах реальної дійсності тощо.

3. Створення відповідного середовища для тих, хто вчиться, і тих, хто навчає. Важливо надати можливість вдосконалювати свою педагогічну майстерність педагогам-викладачам, яких можна розглядати як основну компетентність ВНЗ, забезпечити їм високий рівень вмотивованості. Сьогодні можна спостерігати таку тенденцію: викладачами у ВНЗ часто є або професійні викладачі із знаннями комп'ютерної техніки, які не завжди володіють специфікою галузі туризму, або фахівці, працівники турфірми, які не є професійними викладачами і мають вузько спеціалізовані знання із застосування комп'ютерної техніки.

Така спрямованість навчального процесу створює оптимальні умови для формування фундаментального евристичного, креативного стилю мислення одночасно із забезпеченням високої професійної компетентності фахівців, формуванням відповідної морально-етичної парадигми та інноваційної спрямованості діяльності. І саме за таких умов буде досягатися об'єктивність управління якістю вищої освіти в Україні.

Отже, сьогодні завданням професійної освіти є формування сучасного фахівця як цілісної особистості, яка має систему спеціальних та загальнолюдських якостей. У результаті дослідження даної теми нам вдалося виявити найбільш загальні вимоги до моделі сучасного фахівця туристичної індустрії, а саме: професійна компетентність, високий рівень підготовки у сфері менеджменту, обізнаність теоретичних питаннях туризму та економіки, вміння самостійно й оперативно приймати рішення в

умовах нестабільності та з урахуванням інноваційних процесів та новітніх тенденцій розвитку бізнесу; особиста відповідальність майбутнього спеціаліста до справи, розуміння своїх функціональних обов'язків; вміння працювати в колективі, йти на компроміси; виконувати додаткові функції за власною ініціативою; творчий підхід і т.д. А це, в свою чергу, вимагає певного комплексу компетенцій, які забезпечать гнучкість універсального працівника, наявність в його професійній підготовці соціальної складової і визначення резерву компетенцій.

Таким чином, аналіз вищенаведених моделей та вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики свідчить, що модель компетентності менеджера туристичної індустрії повинна складатися із багатьох компонентів: фахового, інтелектуального, комунікаційного, творчого, особистісного, інформаційного, морального. Подальші дослідження орієнтовані на більш детальне визначення особистісних та професійних якостей студентів – майбутніх менеджерів туристичної індустрії, які необхідно виявляти та розвивати у процесі навчання.

Список використаних джерел:

1. Україна на 14-му місці за кількістю осіб з вищою освітою, але за якістю освіти сильно відстає [Електронний ресурс] // Народный корреспондент. – Режим доступу : <http://nk.org.ua/ukraina/ukrayina-na-14-mu-mistsy-za-kilkisty-osib-z-vischoyu-osvitoyu-ale-za-yakisty-osviti-silno-vidstae-66706>
2. Україна ввійшла до ТОП-50 рейтингу держав за якістю вищої освіти [Електронний ресурс] // Вища освіта. Інформаційно-аналітичний портал про вищу освіту в Україні та за кордоном.. – Режим доступу : <http://vnz.org.ua/statti/9231-top-50-rejtyng-jakist-vyschoyi-osvity>.
3. Антоненко О. В. Компетентнісний підхід в освіті як проблема теорії і практики професійної підготовки вчителів іноземних мов [Електронний ресурс] / О. В. Антоненко // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. – 2015. – III (20). Issue : 40. – Режим доступу : http://seanewdim.com/uploads/3/2/1/3/3213611/antonenko_a.v._competence_approach_in_education_as_the_theory_and_practice_of_teacher_training.pdf
4. Пархоменко В. В. Концепція освітнього середовища підготовки економічних кадрів. / В. В. Пархоменко // Science and Education a new dimension. Pedagogy and Psychology. – 2015. – III (19), Issue : 38. – С. 51-55.
5. Літвінова-Головань О. П. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців з туризму у вищих навчальних закладах. / О. П. Літвінова-Головань // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2015. – Вип. 40 (93). – С. 471-475.
6. Саух І. В. Моделі професійної компетентності менеджера туристичної індустрії як основа конкурентоспроможності галузі [Електронний ресурс] / І. В. Саух // Економіка. Управління. Інновації. – 2010. – №2 (4). – Режим доступу : http://tourlib.net/statti_ukr/sauh.htm.
7. Баєв В. В. Концептуальні засади менеджменту якості в сфері туризму [Електронний ресурс] / В. В. Баєв // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. – 2012. – Випуск III (47). – Режим доступу : http://chtei-knteu.cv.ua/herald/content/download/archive/2012/v3/NV-2012-v3_28.pdf.

8. Литвинова Н. В. Поняття «компетенція» і «компетентність» у працях сучасних педагогів [Електронний ресурс] / Н. В. Литвинова // Педагогічні науки. – Випуск 19. – Режим доступу : http://gnpu.edu.ua/files/VIDANNIY/Visnik_19/V19_102_106.pdf.

9. Вишнякова С. М. Профессиональное образование. Ключевые понятия, термины, актуальная лексика : словарь / С. М. Вишнякова. – М. : НМЦ СПО, 1999. – 538 с.

10. Бусыгина А. Л. Профессор – профессия : теория проектирования содержания образования преподавателя вуза / А. Л. Бусыгина. – Самара : Изд. СамГПУ, 2003. – 198 с.

11. Безрукова В. С. Педагогика. Проективная педагогика : учебник / В. С. Безрукова. – Екатеринбург : Деловая книга, 2001. – 344 с.

12. Скирманов В. Восемь компетенций SHL [Электронный ресурс] / Виктор Скирманов // Кадровый менеджмент. – 2006. – №1. – Режим доступа : <http://www.management.com.ua/hrm/hrm139.html>.

Nataliia Zamiatina, Candidate of Economic Sciences,
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of KNUTE,
Chernivtsi

FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF THE FUTURE MANAGER OF THE TOURIST INDUSTRY IN THE PROCESS OF EDUCATION

Summary

The requirements that are put forward to improve tourism industry manager's education today was explored. Nowadays tourism is one of the perspective areas of socio-economic development of the country, regions, cities, so it needs training of highly competitive professionals. The author discovers the essence of the concepts of "competence", "professional competence" and gives the actual definition of them.

Some examples of global standards of competence are under the consideration. We analyze the models and the requirements of education and job description of tourism industry manager with the universities' example. The author defines the role of higher education in making the professional skills of future specialists. The author shows the importance of systematic management process of formation of manager's professional competence in tourism industry, which should include several components in their synergistic interdependence.

Keywords: competitive specialist, tourism industry manager, competence, professional competence, lifetime education, global standards of competence, higher education quality management.

References:

1. Ukraine is ranked 14th in terms of the number of people with higher education, but the quality of education lags far behind (2016). *Narodnyj korrespondent [People's Correspondent]*. Available at: <http://nk.org.ua/ukraina/ukrayina-na-14-mu-mistsy-za-kilkisty-osib-z-vischoyu-osvitoju-ale-za-yakisty-osviti-silno-vidstae-66706> (in Ukr.).

2. Ukraine entered the top 50 ranking of countries by quality of higher education (2016). *Vyscha osvita. Informatsijno-analitychnyj portal pro vyschu osvitu v Ukraini ta za kordonom [Higher education. Information Analytical Portal on Higher Education in Ukraine and Abroad]*. Available at: <http://vnz.org.ua/statti/9231-top-50-rejtyng-jakist-vyschoyi-osvity> (in Ukr.).

3. Antonenko, O.V. (2015). Competence approach in education as the theory and practice of training teachers of foreign languages. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and*

Psychology. III (20). Issue: 40. Available at: http://seanewdim.com/uploads/3/2/1/3/3213611/antonenko_a.v._competence_approach_in_education_as_the_theory_and_practice_of_teacher_training.pdf.

4. Parkhomenko, V.V. (2015). The concept of educational environment of economic training of personnel. *Science and Education a new dimension. Pedagogy and Psychology*, vol. III (19), Issue: 38. pp. 51-55.

5. Litvinova-Holovan', O.P. (2015). Formation of professional competence of future specialists in tourism in higher education. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyschij i zahal'noosvitnij shkolakh [Pedagogy formation of creative personality in higher and secondary schools]*, vol. 40 (93), pp. 471-475 (in Ukr.).

6. Saukh, I.V. (2010). Models of professional competence of the manager of the tourism industry as a basis for industry competitiveness. *Ekonomika. Upravlinnia. Innovatsii [Economy. Management. Innovations]*, vol. №2 (4). Available at: http://tourlib.net/statti_ukr/sauh.htm (in Ukr.).

7. Baiev, V.V. (2012). Conceptual bases of quality management in tourism. *Visnyk Chernivets'koho torhovel'no-ekonomichnoho instytutu. Ekonomichni nauky [Bulletin of Chernivtsi Trade and Economic Institute. Economics.]*, vol. III (47). Available at: http://chtei-knteu.cv.ua/herald/content/download/archive/2012/v3/NV-2012-v3_28.pdf (in Ukr.).

8. Lytvynova, N.V. The concept of "competence" and "competence" in the works of modern teachers. *Pedahohichni nauky [Pedagogical Science]*, vol. 19. Available at: http://gnpu.edu.ua/files/VIDANNIY/Visnik_19/V19_102_106.pdf.

9. Vyshniakova, S.M. (1999). *Professional'noe obrazovanie. Kljuchevye ponjatija, terminy, aktual'naja leksika : slovar'* [Professional education. Key concepts, words, a crucial language: dictionary]. Moskva, 538 p. (in Russ.).

10. Busygina, A.L. (2003). *Professor – professija: teorija proektirovanija sodержanija obrazovanija prepodavatelja vuza* [Professor – profession: theory of designing the content of education of high school teacher]. Samara, 198 p. (in Russ.).

11. Bezrukova, V.S. (2001). *Pedagogika. Proektivnaja pedagogika* [Pedagogy. Projective pedagogy]. Ekaterinburg, 344 p. (in Russ.).

12. Skirmanov, V. (2006). Eight competencies SHL. *Kadrovyy menedzhment [Personnel management]*, vol. 1. Available at: <http://www.management.com.ua/hrm/hrm139.html> (in Russ.).

